

Оливера М. ДУРБАБА
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 12. 2021.
Прихваћен: 25. 02. 2022.

СРПСКИ ЈЕЗИК НА УНИВЕРЗИТЕТИМА НЕМАЧКОГ ГОВОРНОГ ПОДРУЧЈА **

У прилогу се анализирају јавно доступни актуелни наставни програми / курикулуми за српски језик на универзитетима немачког говорног подручја (Немачка, Аустрија, Швајцарска), с освртом на статус овог предмета као самосталног или помоћног у оквиру одговарајућих филолошких студијских група. Нарочита пажња у истраживању посвећена је садржајима, циљевима и исходима наставе српског језика и њиховој усклађености с постулатима Заједничког европског оквира за живе језике, наставним материјалима, техникама и методама наставе, специфичним условима организације наставног процеса и очекиваним језичким и стручним компетенцијама.

Кључне речи: славистика, српски језик, БК(М)С, универзитети, немачко говорно подручје, курикулум.

1. Увод

На основу званичних информација са интернет страница универзитета у Немачкој, Аустрији и Швајцарској (уз претпоставку да се они углавном редовно ажурирају и представљају релативно прецизне и актуелне податке, али и уз неминовну и непобитну констатацију да оваква врста корпуса не може бити у потпуности поуздана¹), у истраживању спроведеном од августа до октобра 2021. године прикупљени су и потом на основу критеријумске анализе систематизовани и упоређивани подаци о институцијама на којима се у неком облику може изучавати српски језик и о врстама студијских програма у оквиру којих се нуди настава српског језика². Анализа је имала за циљ ут-

* Рад је настао у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (178014) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Из тог разлога ни овај прилог не претендује на потпуност нити на општу валидност утврђених резултата.

² На интернет страницама неких немачких универзитета има и садржаја који нису слободно доступни, односно где се за приступ захтева лозинка којом располажу само студенти и наставници. Ово се углавном односи на спискове наставних предмета и предавача, али и на наставне

врђивање тренутног статуса овог предмета као самосталног или помоћног у оквиру одговарајућих филолошких студијских подручја на различитим универзитетима немачког говорног подручја. О овој теми је у последњих петнаестак година више пута писано, између осталог и из перспективе инволвираних наставника и лектора, који су неретко сведочили о незавидном положају српског језика као наставног предмета и србистике као научне и студијске дисциплине (Марковић 2007, Цидилко 2011, Степанов 2018). Овај прилог се стога може схватити као наставак периодичних извештавања о драматичним али и прилично очекиваним развојним тенденцијама које се нажалост уклапају у општу промену парадигме високошколског образовања, на националном и интернационалном нивоу. С обзиром на врсту корпуса и методолошки поступак, епистемолошки циљ овог прилога представља увид у централне глотодидактичке аспекте наставе српског језика као страног, попут језичких курикулума, наставних садржаја, циљева и исхода наставе, као и њихове усклађености с постулатима Заједничког европског оквира за живе језике (ЗЕО), наставних материјала и материјала за самостално учење, техника и метода наставе, специфичних услова организације наставног процеса, очекиваних компетенција и квалификација.

Прикупљањем података путем једног од најинформативнијих портала на немачком језику, који заинтересованим кандидатима за студије свих области нуди оријентацију у погледу понуде жељеног студијског профила путем циљне претраге по кључним појмовима научне области студија, студијског програма, као и локације универзитета (www.studieren-studium.com)³, дошло се до сазнања да су се у зимском семестру 2021. године на основним академским студијама (БА, Bachelor) универзитета немачког говорног подручја нудила укупно 104 студијска програма у области славистике. Даљом претрагом интернет страница наведених универзитета утврђено је да се у оквиру ових програма настава српског језика у неком виду – било да је у питању само језички курс (као споредни предмет на некој од славистичких катедара или у оквиру универзитетских центара за наставу страних језика, где заинтересовани студенти како филолошких тако и нефилолошких усмерења, па чак и екстерни учесници, могу учити стране језике по сопственој жељи и избору⁴), или пак главни предмет студија – одвија на укупно 25 универзитета, и то

програме, који могу чак и значајно одступати од оних званично објављених, одобрених и акредитованих. Прилагођавања и адаптације наставних програма појединачних предмета могу бити изазвани и условљени ксако персоналним разлозима (нпр. у случају промене предавача) тако и модификацијама које намећу специфичне потребе циљне групе (нпр. диференцијација и индивидуализација приступа услед хетерогеног састава групе), нових сазнања и увида на основу текућих истраживања, измењених, унапређених и иновираних наставних материјала итд.

³ Подаци се односе на период спровођења ове фазе истраживања, од августа до октобра 2021. године.

⁴ За немачке универзитете је уобичајен модел интегрисане и централизоване понуде курсева страних језика, који се по правилу могу бирати као факултативни или допунски програми. Ове курсеве студенти датог универзитета похађају бесплатно или уз сасвим симболичну накнаду, док екстерни кандидати („слушаоци“, Auditoren/Auditorinnen) плаћају економску цену, понегде делимично редуковану.

18 у Немачкој⁵, 4 у Аустрији⁶ и 3 у Швајцарској⁷. У циљу упоредне анализе наставних садржаја везаних за српски језик који се нуде на овим студијским групама прикупљени подаци су надаље категоризовани и систематизовани према следећим аспектима: а) статусу српског језика као студијске групе/ студијског предмета; б) елементима курикулума студијске групе и профилима студија; в) елементима језичког курикулума за наставу српског језика; г) обавезној, препорученој и додатној литератури за наставу српског језика; д) евентуалним социолингвистичко и језичко-политичко релевантним информацијама о српском језику који се могу наћи на анализираним интернет страницама.

2. Статус српског језик као студијске групе или студијског предмета

Српски језик се на универзитетима немачког говорног подручја нигде не изучава као самосталан студијски предмет, односно наставни страни језик. Сви славистички програми овај језик нуде у „заједничком пакету” под називом БКС или БКМС, односно *босанско-хрватско-(црногорско)-српски*. Редослед навођења притом одговара редоследу ових одредница у немачкој абецеди (Bosnisch-Kroatisch(-Montenegrinisch)-Serbisch = ВК(М)S)⁸. БК(М)С се по правилу предаје, учи и изучава у оквиру различитих студијских група или програма (нем. Studiengänge, Studienprogramme) на бројним славистичким институтима или семинарима⁹. На неколико универзитета (Бамберг, Бохум, Констанц, Лајпциг, Мајнц, Тибинген, Трир, Инзбрук, Клагенфурт, Фрибур) проучавање српског језика није саставни елемент славистичког курикулума, већ се практична настава језика нуди у оквиру семинара, лектората и универзитетских центара за стране језике. На осталим местима се српски (у оквиру наставног програма БК(М)С) појављује као елемент наставних програма у следећим наставним областима и на студијским групама: *Славистика* (нпр. на универзитетима Гисен, Келн, Мајнц, Минхен, Фрајбург, Хајделберг, Хамбург); *Словенски језици и књижевност(и)* (Берлин, Минхен); *Словенски језици, књижевности и културе* (Хале, Грац); *Словенска лингвистика и наука о књижевности* (Цирих); *Словенска филологија*, са специјалистичким модулом *Босанско / хрватско / српске студије* (Гетинген); *Јужнословенске сту-*

⁵ У питању су универзитети у Бамбергу, Берлину, Бохуму, Гетингену, Гисену, Јени, Келну, Констанцу, Лајпцигу, Мајнцу, Минхену, Регенсбургу, Тибингену, Триру, Фрајбургу, Хајделбергу, Халеу и Хамбургу.

⁶ На универзитетима у Бечу, Грацу, Инсбруку и Клагенфурту.

⁷ Односи се на универзитете у Берну, Фрибуру (Фрајбургу) и Цириху.

⁸ Само је на Универзитету у Салцбургу (Аустрија) понуђен курс искључиво хрватског језика.

⁹ Институту су организационе јединице универзитета на немачком говорном подручју које одговарају студијским групама, катедрама и департамента на универзитетима у Републици Србији. Термином „институт”, који је углавном (мада не и у потпуности) потиснуо раније уобичајени назив „семинар”, потенцира се, између осталог, приврженост хумболтовском начелу јединства научноистраживачке и образовне делатности на универзитету.

дије (Јена, Регенсбург); *Јужнословенске филологије* (Хале); *Јужнословенска лингвистика и културологија* (Минхен); *Славистика и источноевропске студије* (Берн); *Историјске науке и културологија са славистиком* (Гисен); *Регионалне студије Средње и Источне Европе* (Келн). Само се на Универзитету у Бечу БКС може студирати и у оквиру наставног/педгошког профила („auf Lehramt“), чиме се остварује квалификација за предавање овог језика у средњим школама (у форми наследног језика). Тамо где је БКС заступљен као засебна област у оквиру студијске групе, он може имати статус главног или помоћног језичког предмета (будући да се на славистичким институтима готово без изузетка морају стицати језичка знања и/или лингвистички проучавати најмање два словенска језика).

На основу овог приказа видљиво је да је славистика најчешћи и најшири оквир за студије српског језика, али и да је све више факултета померило фокус са филолошких на културолошке студије, често с регионалним (јужнословенским, средњоевропским, источноевропским) тежиштем (како је и пре једне деценије констатовала В. Цидилко 2011).

3. Концепције курикулума студијских група, реструктурисање и (ново?) профилисање студија

На највећем броју студијских група на којима се нуди БКС настава је конципирана модуларно, тако да обухвата а) књижевно-теоријску компоненту, углавном опште словенског, тј. инословенског и компаративног карактера („*slawinenübergreifend*“), с посебним тежиштем на књижевности оног словенског језика који представља главни предмет студија; (б) лингвистичку компоненту (укључујући дијакроничка проучавања и упоредне граматике словенских језика), (в) језичку праксу (по нивоима остварене компетенције углавном усклађеним са ЗЕО); (г) културолошку компоненту (почев од најшире схваћеног модела културолошких студија с посебним освртом на интердисциплинарне садржаје, какав представља модул *Култура свесловенског простора*, тзв. *Slawia*, на Универзитету Фридрих Шилер у Јени, па до модула чије тежиште почива у тзв. регионалним и развијеним језичким компетенцијама, попут *Студија босанских/ хрватских/ српских* на Универзитету Герг-Аугуст у Гетингену).

Готово сви универзитети у оквиру презентација славистичких студијских програма и група наводе: податке о историјату студијске групе и структури студија¹⁰; попис предмета са описом њихових садржаја, именима предавача, евентуалним предусловима за похађање курса, облицима наставе¹¹, могућностима учешћа у студентским разменама с партнерским уни-

¹⁰ По правилу обухватају основне (БА) и мастер студије (МА); неки универзитети нуде могућност докторских студија и израде дисертације из неке од славистичких области.

¹¹ Предмети нису подељени по годинама студија, будући да студенти осим одређеног континента обавезних предмета сами креирају свој лични наставни програм. Изборни предмети

верзитетима (и наглашавањем потребе да се током студија проведе извесно време у некој од земаља словенског говорног подручја), кооперацијама и тандемским програмима, стручним екскурзијама; окончаним и текућим истраживачким и пројектним активностима. Понегде се може прочитати и понека занимљивост или атрактивна појединост у вези са студијским садржајима: „*Спектар тема које се нуде на Катедри за славистику сеже од Пушкина до научне фантастике и Песме Евровизије, као и од историје словенских језика до 'менталног лексикона' и других психолингвистичких питања*”¹² (Рурски универзитет у Бохуму). Коначно, већина интернет страница славистичких института наводи бројне и разнолике могућности за професионални каријерни развој после студија, чиме се потенцијалним будућим студентима очигледно жели скренути пажња на компаративне предности славистичких студијских програма: „*(...) оспособљени за рад у медијима, културном и образовном менаџменту, у удружењима и фондацијама, како у земљи тако и у иностранству. У зависности од поседовања посебних квалификација на основу претходних основних студија постоји перспектива запошљавања у предузећима чија делатност обухвата подручје Источне или Југоисточне Европе*” (Универзитет у Халеу).

С обзиром на чињеницу да друштвено-хуманистичке науке уопште, па тиме и филологија као једна од њених најрепрезентативнијих дисциплина, већ дужи низ година па и деценија пролазе кроз структурну и егзистенцијалну кризу, која се у универзитетским оквирима широм Европе и света огледа у смањивању интересовања за студије ових наука и узрочно-последичном редуковању финансијских средстава, укидању, преусмеравању и условљавању пројектних и инвестиционих улагања¹³, чини се разумљивим што универзитети и славистички институти неретко покушавају да у маркетиншки-рекламном тону пропагирају своје студијске групе и славистичку науку. Тако нпр. Универзитет Фридрих Шилер у Јени под одредницом „*Зашто Јужно-европске студије? Зашто Јужноевропске студије у Јени?*” наводи следеће образовно потребне, а студијски и професионално атрактивне одлике јужно-европске филологије:

- Регионална наука посвећена интердисциплинарном изучавању земаља, народа, култура и језика Јужне Европе, у широкој регији омеђеној Црним, Мраморним, Егејским, Јонским и Јадранским морем;
- Фасцинантна регија у којој су своје трагове оставили античко доба и средњи век, источна и западна црква, ислам и јудаизам;

су веома разноврсни, како у погледу тежишта славистичких група, тако и погледу ширине интердисциплинарних садржаја, па све до могућности комбиновања с другим студијским програмима. Осим уобичајених, појединачно или модуларно организованих предавања, просеминара, семинара, вежби, студијска понуда обухвата и алтернативне форме као што су наставне мреже (*Netzwerk Lehre*), серије јавних предавања (*Ringvorlesungen*), истраживачки колоквији (*Forschungskolloquien*).

¹² Немачки текст је на свим местима превела ауторка прилога.

¹³ Ово се пре свега односи на административне одлуке о (ре)дистрибуцији буџетских средстава (нпр. повећањем улагања у фундаментална научна истраживања у области техничких и инжењерских наука или у студијске програме који образују експерте за дефицитарна занимања на уштрб углавном непрофитабилних хуманистичких наука и традиционалне филологије).

- У историји је делимично и мимо воље становништва регија бивала поприштем борбе за утицај великих сила, као и сукоба на етничкој, религиозној и политичкој основи, што се неретко завршавало ратовима из којих се данас могу извући поуке за одрживи суживот;
- Постсоцијалистички период јесте доба дивергенције између остварене самосталности и реализације нових односа зависности или повезаности;
- Одвијање брзих и дубоких промена – на чију штету и корист?
- Проширење ЕУ и изградња грађанског друштва као велики политички изазов;
- Политичка, привредна и културна испреплетеност Немачке и Јужне Европе – као резултат заједничке историје и бројних миграција;
- Јужноевропски амблеми, симболи и други елементи као део наше свакодневице – туризам, балканска музика, кулинарство (кебаб, ћевапчићи, гирос), фасцинираност вампирима у популарној култури итд.

На већем броју универзитета који нуде славистичке програме видљиве су и извесне, махом новије концептуалне промене¹⁴ у правцу интензивније интердисциплинарности студија, за које би се такође могло претпоставити да су проузроковане превасходно потребом за образовањем новог профила стручњака на измењеном тржишту рада. „Запошљивост” (енг. *employability*), као нова мера процене употребљивости стеченог знања и знања у кредицијалистички¹⁵ оријентисаном образовном систему захтевала би, осим филолошких знања и умећа, поседовање и тзв. кључних професионалних, као и напредметних или међупредметних компетенција¹⁶. Развој студија у интердисциплинарном правцу у случају филолошких наука подразумева садржинско повезивање са историјским и правним наукама, политикологијом, социологијом, етнологијом, културном антропологијом, културологијом, информатиком, економским и организационим наукама, уз компаративистички методолошки приступ.

Три нарочито упадљива примера премештања фокуса с традиционалних филолошких, углавном лингвистички оријентисаних студија србистике на студије јужнословенских језика и култура и других интердисциплинар-

¹⁴ Имплицитно или експлицитно изведени закључци у овом одељку проистекли су из делова презентација на интернет страницама славистичких института, које обухватају податке о историјату развоја славистике на датом универзитету.

¹⁵ Под кредицијализмом се у савременој теорији образовања подразумева све интензивније присутно наметање обавезе документаризације и доказивања свих остварених нивоа образовања и допунског, додатног, алтернативног школовања и усавршавања, и то разноврсним дипломама, сертификатима, повељама, потврдама и свим другим „папирима” које послодавци могу захтевати.

¹⁶ Као што је познато на основу бројних актуелних домаћих и међународних образовно-политичких докумената, у доминантне компетенције ове врсте спадају, између осталог: умеће прикладног и ефикасног комуницирања, коришћење и обрада информација, решавање проблема, критичко расуђивање, дигитална писменост, спремност на целоживотно учење, сарадња с другима итд. (в. ЗВКОВ 2013, КЕП 2016).

них славистичких студија представљају програми Института за славистику и хунгарологију Хумболтовог универзитета у Берлину, Славистичког института Универзитета у Келну и Института за славистику Универзитета у Грацу.

Катедра за Јужнословенску лингвистику и културологију (*Südslawische Sprach- und Kulturwissenschaft*) Хумболтовог универзитета у Берлину, на којој, после вишегодишњег прекида, од 2006. поново постоји професура, свој интердисциплинарни профил креира у правцу умрежавања с другим хуманистичким наукама. Овако културолошки схваћена јужнословенска лингвистика у своје главне истраживачке области убраја: етницитет/ националност и језик; идентитет и дискурс; језичке контакте и изумирање језика; мешање језика и језичку идеологију; језичке варијетете и дијалектологију. На истом факултету у међувремену је укинут мастер студијски програм Србистика/Кроатистика и уведен БА програм Словенски језици и књижевности (на којем је један од могућих главних језика и Б/К/М/С); од 2007/08. на катедри се реализују три нова мастер програма: Словенски језици, Културе Средње и Источне Европе и Словенске књижевности.

На другој страни, Славистички институт Универзитета у Келну свој студијски програм РОМЕ (Регионалне студије Источне и Средње Европе, нем. *Regionalstudien Ost- und Mitteleuropa*) означава као најразноврснији и међу студентима најомиљенији, наглашавајући да се њиме истовремено проучава култура и историја наведених европских региона и учи најмање један словенски језик.¹⁷ Студенти такође усвајају основе једног од три предмета изван филолошких области – права, економије или друштвених наука (политикологије и социологије): „*Веа између различитих предметних традиција и интернационална утемељеност студијског програма биће Вам основ за разноврстан лични и професионални развој. Предузећа и институције које сарађују са земљама Средње и Источне Европе траже комбинације с правничким и економским знањима*”.

На Универзитету у Грацу је програм БА студија БКС-а (који ће се угасити до 2024. године) замењен БА студијама Словенских језика, књижевности и култура (почев од 2020.) Он треба да оспособи студенте „*да се отворено и критички сучељавају с друштвеним и културним димензијама земаља у којима се говори Б/К/С, руски или словеначки, да самостално креирају текстове за употребу у различитим медијима користећи своје компетенције у области ИКТ, да пореде културе ранијих епоха са савременом, да учествују у научним пројектима, те да научено примењују у различитим пословним областима и прилагођавају се постављеним професионалним захтевима*”. И у овом курикулуму видљива је јасна интердисциплинарна и интеркултурна оријентација ка професионалним компетенцијама.

¹⁷ По избору – руски, пољски, босански/хрватски/црногорски/српски, бугарски или словеначки.

4. Елементи језичког курикулума за наставу српског језика

Готово сви језички курикулуми за наставу БК(М)С који су доступни на интернет страницама анализираних универзитета конципирани су према нивоима језичких компетенција наведеним и у ЗЕО, и то по правилу од А1.1, као почетног нивоа учења, до Б1.2 или чак и Б.2/Ц.1 нивоа. У називима језичких курсева обично је назначен семестар учења (од 1. до 4. или 6. семестра), мада има и оних чији је опис нивоа садржан у називу, и то од почетног преко продужног, до напредног (нпр. *Basismodul, Aufbauomodul, Vertiefungsmodul*).

Ипак, упркос декларативном устројству наставних садржаја према језичким активностима и вештинама, комуникативним ситуацијама и чиниоцима, неколико анализираних програма извесно представљају структурне и таксономијске типове курикулума. То је случај, примера ради, с наставним програмом Универзитета Фридрих Шилер у Јени, где је садржај структурисан према областима лингвистичког знања (фонетика – изговор и интонација, синтакса, лексикологија; на вишим нивоима још и увођење и продубљивање стратегија превођења), познавању вокабулара и лексичким знањима. Премда се, дакле, у том програму као циљ учења наводи развој вештине и способности читања, слушања, писања и говора („*читање, писање и аудирање на ниском нивоу, говорење једноставних реченица, одговарање на једноставна питања о себи, породици и занимању*”), нема образложења за методе и технике усложњавање нивоа компетенција (развој ових вештина се очекује на „ниском”, „једноставном” и „средњем” нивоу). У овом програму се још наводи да се вештине употребе говора развијају на основу „тема из свакодневице” (на курсевима А и Б нивоа), односно тема из свакодневице, књижевности, науке и лингвопрагматике (на курсевима Ц и Д нивоа).

За разлику од овог курикулума, онај који се практикује у Берлину јасно се оријентише према ЗЕО, дат је у форми општих дескриптора четири вештине („слушање”, тј. разумевање говора – аудирање; „читање”, тј. разумевање писаног текста; усмено и писано изражавање), уз развој граматичко-лексичких структура и усвајање социопрагматичких знања (нпр. за ниво А2 се наводи да студенти „поседују језички релевантне културне конвенције”). У овом курикулуму је дат и временски оквир и радно оптерећење студената (од око 70 сати рада с наставником по нивоу/семестру и нешто више самосталног рада, тако да укупно оптерећење износи 150 сати). Појединачни језички курсеви имају за циљ, како се таксативно наводи, комуникацију, практичну граматiku (граматiku у употреби); фонетику (вежбе исправног изговора и акцентуације) и писање (до нивоа Б1). Провера усвојености компетенција и знања, као и остварности циљева, постиже се испитом у виду анализе портфолија (дневника учења који студенти воде да би документовали сопствени рад, учинак и напредовање) или усменог излагања.

Најдетаљнији и најсавременији језички курикулум јесте онај конципиран на Универзитету у Грацу. У њему су, наиме, присутни сви курикуларни елементи: предмет студија, оквир постигнутих квалификација и компетен-

ција, потреба и релевантност студија у научном смислу и на тржишту рада, број остварених кредитних поена (ЕСПБ), трајање и структура студија по модулима, испити, сертификати према академском степену студија, облици наставе (предавања, предавања с вежбама, курсеви, просеминари и семинари, екскурзије), опис појединачних предмета. Опис језичких предмета, што обухвата и БКМС, усклађен је с дескрипторима ЗЕО, од нивоа А1 до Б2. Садржаји обухватају граматику и лексику, очекиване исходе и компетенције (у рецептивним и продуктивним вештинама), активности и методе учења и наставе. У овом курикулуму се значајна пажња посвећује усвајању стратегија рада на тексту, техници кооперативног рада и спремности за самостално и континуирано учење језика (нпр. пројектни и истраживачки рад, трагање за информацијама, израда тематских прилога и презентација, учешће у дискусијама, анализа и продукција аудио снимака и видео материјала, усмени и писани домаћи задаци, тимска евалуација радова, анализа грешака).

На једном броју универзитета (нпр. Лудвиг Максимилијан у Минхену или на Универзитету у Гисену, као и на аустријским универзитетима) нуде се курсеви различитог полазног нивоа, за потпуне почентике али и за студенте који имају одређено већ стечено предзнање, односно који познају БКС на нивоу наследног језика (при чему је код таквих студената немачки језик преузео функцију Л1), или пак поседују компетенцију нативног говорника. Тако, рецимо, курс БКС на Универзитету у Регенсбургу, намењен студентима са знањем овог језика као наследног, има за циљ да им помогне у превазилажењу „проблема с грамастиком и правописом”, и увежбавању правила „грађења речи и текстуалне продукције”.

Шта се од наведених садржаја за наставу БК(М)С заиста реализује у језичкој пракси и колико она суштински почива на комуникативној методи, немогуће је утврдити без посматрања наставе, интервјуисања ангажованих наставника и студената или тестирања усвојених знања и вештина, али је у сваком случају комуникативни приступ у овако дефинисаној настави доминантан постулат. Циљ учења јесте стицање опште комуникативне компетенције за потребе употребе језика у свакодневном животу и у професионалне сврхе.

5. Наставни материјали

Према расположивим подацима чини се да у погледу употребе уџбеничког и другог материјала за практичну наставу језика на универзитетима немачког говорног простора влада прилична концептуална неусклађеност. На многим катедрама постоји упадљива диспропорција између комуникативно оријентисаних наставних програма, с једне стране, и застарелих граматичко-преводно или аудиолингвално оријентисаних наставних материјала, с друге стране. Тако се, примера ради, као уџбеник и на почетном и на средњем нивоу наставе БКС на Универзитету у Берну користи уџбеник Алојза Шмауса, настао још током 2. светског рата, кад је аутор био гостујући

професор на Универзитету у Београду, до његовог затварања 1944. године (Alois Schmaus, *Lehrbuch der serbischen Sprache*, Band I/ II, neu bearbeitet von Vera Bojic, Verlag Otto Sagner, München 1996). На средњем и напредном нивоу овде се користи још и уџбеник хрватског и српског Сњежане Кордић (Snjezana Kordic, *Kroatisch-Serbisch, Ein Lehrbuch für Fortgeschrittene mit Grammatik*, Helmut Buske Verlag, Hamburg, 2004). Поред уџбеника, студенти добијају обавештење да ће додатни материјал добити у виду копија (нема информација какви су садржаји у питању). На напредном нивоу се користе књижевни текстови аутора из бивше Југославије и друге врсте текстова (које, према наводима, такође обезбеђује лекторка).

Наставни материјал на Унверзитету у Регенсбургу представља очигледан покушај успостављана баланса, односно равномерне понуде уџбеника и друге литературе објављиваних у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини. У листи која следи доминира граматичка грађа, без иједног савременог уџбеника за комуникативно учење српског језика (што сугерише закључак да би додатна литература вероватно морала компензовати овај недостатак)¹⁸:

Klajn Ivan: *Gramatika srpskog jezika za strance*. Beograd 2006.

Piper Predrag/ Klajn Ivan: *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad 2014.

Udier Sanda L./ Gulešić Machata Milvia: *Razgovarajte s nama! – Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb 2014.

Silic Josip/ Pranjkovic Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb 2007.

Ridjanovic Midhat: *Bosnian for Foreigners*. Sarajevo 2012.

Jahic Dževad u.a.: *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica 2000.

На већини других универзитета наводи се самостално изабран или дидактизован наставни материјал, без уџбеничке литературе, нпр. „*читање краћих приповедних текстова у сврху усменог и писменог препричавања*”; „*оспособљавање за коришћење нефикционалних и стручних текстова за потребе самосталног учења језика*” (Универзитет у Бамбергу).

6. Приказ информација о српском језику

Неки универзитети на својим интернет страницама пружају и образложења која се тичу назива предмета БК(М)С, у оквиру којих се углавном осврћу на историјат језика, његов развој у периоду распада заједничке државе СФРЈ и ратних дешавања с краја 20. века и проблематику (пре)именовања језика¹⁹. У наведеном контексту се на неким местима истиче „сродност” и

¹⁸ Библиографски подаци су преузети у форми у којој су наведени на интернет страници дотичног универзитета, без икаквих корекција.

¹⁹ Ова и иначе горућа србистичка и славистичка тема заокупља велики број иностраних слависта, који јој у својим студијама прилазе с разних, лингвистичких, екстралингвистичких и језичко-политичких позиција (Бунчић 2008, Грешел 2003, Гринберг 2000, Гроцки 2017, Тома 1994, Цветковић Сандер 2011). Настава и учење плурицентричних језика као страних представља и

„међусобна разумљивост” језика: „Остаје, међутим, чињеница да су ови јужнословенски језици међусобно најближе сродни и једни другима разумљиви. Терминолошка диференцијација ова четири језика првенствено узима у обзир вањезички развој на Балкану” (Универзитет у Триру).

На страници Универзитета у Регенсбургу БКС се дефинише као „некадашњи српскохрватски”, док се на месту где се наводи попис јужноевропских језика као одредница појављује „српскохрватски и његови дијалекти”.

У приказу предмета Српски и хрватски за студенте БА и МА студија Славистике Универзитета Лудвиг Максимилијан у Минхену наводи се следеће: „Српски спада у јужнословенске језике и њиме говори око 10 милиона људи у Србији, Црној Гори и деловима Босне и Херцеговине и Хрватске. Употребљава се како ћирилично писмо, које се у неколико слова разликује од руског, тако и латинично писмо. Српски језик постоји у два изговора: екавском, којим се говори у Србији, и јекавском, којим се говори у Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској. Са хрватским и босанским (бошњачким) има заједнички граматички систем и преко 90% заједничке лексике. Хрватски је јужнословенски језик којим као матерњим језиком говори око 7 милиона људи у Хрватској, Босни и Херцеговини, деловима Војводине и Србије. Осим тога, хрватски је признат и као регионални службени језик у аустријској савезној покрајини Градишће. Употребљава се латинично писмо. Хрватски стандардни језик почива на новоштокавском дијалекту са утицајима кајкавског и чакавског дијалекта. Он је у својој основи сличан српском и босанском (бошњачком) стандардном језику, пошто су се сва три развила на основи новоштокавског.”

7. Закључак

Као што се могло претпоставити на основу ранијих истраживања и приказа ситуације на славистичким институтима и у настави српског језика на високошколским институцијама немачког говорног подручја, као и праћења развојних тенденција које карактеришу читав европски универзитетски образовни простор, поготову од почетка имплементирања Болоњске декларације, дефанзива славистичких филолошких студија није заустављена, већ оне још изразитије уступају место интердисциплинарним, превасходно културолошки оријентисаним студијама (што би, по свему судећи, могао бити чак и појачан тренд у наредном периоду)²⁰. Чини се и да је више него ика-

велики плотодидактички изазов, поготову у погледу развоја лингвистичке компетенције и језичког освешћивања, као и избора наставних садржаја за развој вештине аудирања, али и у сваком другом погледу (Голубовић/Реке 2008, Хеги 2006).

²⁰ Овај очигледно незауостављив тренд неминовно изазива нелагоду међу филолозима класичне оријентације, страх и забринутост за будућност ове древне хуманистичке науке. Бојазан је, дакако, реална, и не може се одвојити од свеукупне запитаности да ли ће замах индустријске револуције 4.0 и продор вештачке интелигенције у скоро сва поља људске делатности, што ће свету извесно донети досад још невиђене промене свих образовних и егзистенцијалних пара-

да раније избор студија условљен практичним, прагматичним и лукративним разлозима, што и сами универзитети мање-више невољно прихватају као неизмењиву чињеницу. Ипак, сама настава српског језика, иако, како се чини, неповратно уклопљена у концепт БК(М)С, као јединственог језика с више варијетета, показује се макар у глотодидактичком смислу, осавремењеном, усклађеном с постулатима комуникативног приступа, заснованом на аутентичним активностима и задацима (*handlungs- und aufgabenorientierter Unterricht*). Избор језичких материјала и преовлађујућег варијетета у настави по свему судећи је скопчан са индивидуалним факторима, односно зависи од самог предавача и његовог Л1. Наставни материјал који лектори наводе представља вероватно компилације текстова (класичних и нових медија, дакле и линеарног и хипертекстуалног формата) изабраних према личним преференцијама и, како се може претпоставити, искуствене процене о њиховој примењивости у настави.

Овај прилог је због својих методолошких и истраживачко-техничких ограничења могао понудити само делимичан увид у тематику која му је била предмет и циљ испитивања. За свеобухватан приказ наставе српског у оквиру владајућег и засад неупитног БК(М)С концепта на немачким универзитетима било би неопходно употпунити добијене податке посматрањем наставе на лицу места, као и интервјуисањем или неким другим видом испитивања ставова и мишљења самих предавача (домаћих или контрактуалних лектора), као и тестирањем студената и утврђивањем нивоа компетенције коју они заиста остварују.

ЛИТЕРАТУРА:

- Бунчић 2008:** Bunčić, Daniel. Die (Re-)Nationalisierung der serbokroatischen Standards. *Deutsche Beiträge zum 14. Internationalen Slavistenkongress Ohrid 2008*, München: Otto Sagner, 89–102.
- Голубовић/Реке (прир.) 2008:** Golubović, Biljana / Raecke, Jochen (Hg.): *Bosnisch/ Kroatisch/ Serbisch als Fremdsprachen an den Universitäten der Welt*. München: Biblion Media.
- Грешел 2003:** Gröschel, Bernhard. Postjugoslawische Amtssprachenregelungen – Soziolinguistische Argumente gegen die Einheitlichkeit des Serbokroatischen? *Српски језик* 8/1–2, 135–196.
- Гринберг 2000:** Grennberg, Robert D. Language Politics in the Federal Republic of Yugoslavia: The Crisis over the Future of Serbian. *Slavic Review*, 59/3, 625–640.
- Гроцки 2017:** Grotzky, Johannes. Anmerkungen zu Desintegration und Neunormierungen im serbisch-kroatischen Sprachgebiet. Meyer, A.-M., Reinowski, Lj., Müller, A. (ed.): *Im Rhythmus der Linguistik. Festschrift für Sebastian*

- Kemppen zum 65. Geburtstag. Bamberger Beiträge zur Linguistik* 16, 199–224.
- ЗВКОВ 2013:** *Стандарди опитних међупредметних компетенција за крај срењег образовања*. Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, доступно на: https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/obrazovni_standardi/Opsti_standardi_postignuca/MEDJUPREDMETNE%20KOMPETENCIJE.pdf (приступљено 17. 11. 2021.)
- ЗЕО 2003:** *Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocenjivanje/ocjenjivanje*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.
- Илић Марковић 2009:** Ilić Marković Gordana. Bosnisch/Kroatisch/Serbisch: Die Auswirkung der Koexistenz mehrerer Standardsprachen auf den Sprachunterricht. Krumm, H.-J./ Portmann-Tselikas. P. R. (Hrsg.) *Theorie und Praxis. Österreichische Beiträge zu Deutsch als Fremdsprache* 13, Innsbruck: Studienverlag, 163–178.
- КЕП 2016:** QEP, Québec Education Program. *Cross-Curricular Competencies*, доступно на: http://www.education.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/dpse/formation_jeunes/54156_QEP_Chapitre3_LOW.pdf (приступљено 17. 11. 2021.)
- Марковић 2007:** Marković, Željko. О положају srbistike на универзитетима у Немачкој. Vučo, Julijana (prir.) *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*. Београд. Министарство за науку и заштиту животне средине, Филолошки факултет у Београду, 412–417.
- Степанов, Страхинја 2019:** Српски језик на високошколским институцијама у Аустрији. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 48, 177–188.
- Тома 1994:** Thomas, Paul-Louis. Serbo-croate, serbe, croate..., bosniaque, monténégrin: Une, deux..., trois, quatre langues? *Revue des études slaves* 66.1, 237–259.
- Хеги 2006:** Hägi, Sara. *Nationale Varietäten im Unterricht Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt am Main: Lang.
- Цветковић Сандер 2011:** Cvetković-Sander, Ksenija: *Sprachenpolitik und nationale Identität im sozialistischen Jugoslavien (1945–1991)*. Serbokroatisch, Albanisch, Makedonisch und Slowenisch. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Цидилко, Весна 2011:** О концепту наставе српског језика и књижевности у Немачкој. Крајишник, Весна (ур.). *Српски као страни језик у теорији и пракси II*. Београд: Филолошки факултет, 197–203.

Olivera M. Durbaba

ZUR SERBISCHEN SPRACHE AN DEN UNIVERSITÄTEN DER
DEUTSCHSPRACHIGEN LÄNDER

Zusammenfassung

Im vorliegenden Artikel werden die im WS 2021 verfügbaren Informationen auf den Webseiten von insgesamt 24 slavistischen Instituten und Seminaren an den Universitäten im deutschsprachigen Raum analysiert, in deren Studiengängen und -programmen u. a. die Vermittlung der serbischen Sprache angeboten wird. Die Analyse zeigt, dass dieser Unterricht nur noch in Form von BK(M)S (Bosnisch-Kroatisch(-Montenegrinisch)-Serbisch) stattfindet. Sprachliche Curricula für das Studienfach BK(M)S sind meistens nach Prinzipien und Ansätzen eines handlungs- und aufgabenorientierten kommunikativen Fremdsprachenunterrichts konzipiert, der den Studierenden den Erwerb anwendungsbezogener Sprachkenntnisse ermöglichen sollte. Was den Aufbau der sonst traditionsreichen slavistischen Institute und Fachbereiche betrifft, zeichnet sich vielerorts eine starke strukturelle und programmatische Umgestaltung ab, die auf allmähliche Abwandlung von überlieferten Philologiestudien im Sinne von mehr Interdisziplinarität abzielt.

Schlüsselworte: Slavistik, die serbische Sprache, das Lektorat, BK(M)S, die Universitäten, die deutsche Sprache.